

Abdullah al-Udhari

ARABISCHE
VROUWEN-
STEMMEN

Verzamelde gedichten

vertaald door Remi Hauman

AnkhHermes

Oorspronkelijke titel: *Classical Poems by Arab Women, edited by Abdullah-al-Udhari*, uitgegeven door Saqi Book, Londen, Verenigd Koninkrijk

Vertaling Remi Hauman (m.m.v. Saba Hamzah)

Omslag Villa Grafica

Binnenwerk Stampwerk

NUR 728

ISBN 9789020222487

ISBN e-book 9789020222494

© 2024 Abdullah-al-Udhari

© 2026 Uitgeverij AnkhHermes, onderdeel van VBK | media, Utrecht

Alle rechten voorbehouden. Niets van deze uitgave mag worden gereproduceerd, op welke manier dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de uitgever. Tekst- en datamining van (delen van) deze uitgave is uitdrukkelijk niet toegestaan.

Uitgeverij AnkhHermes vindt het belangrijk om op milieuvriendelijke en verantwoorde wijze met natuurlijke bronnen om te gaan. Bij de productie van het papieren boek van deze titel is daarom gebruikgemaakt van papier waarvan het zeker is dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

www.ankh-hermes.nl

INHOUD

Inleiding	II
DE JAHILIYYA (4000 v.Chr-622 n.Chr.)	
Mahd al-Aadiyya <i>Ik zie het vuur</i>	30
Afira bint Abbad <i>Niemand</i>	34
<i>Is dit mooi</i>	36
Laila bint Lukaiz <i>Ik wilde</i>	38
Jalila bint Murra <i>Niet zo snel</i>	42
Umama bint Kulaib <i>Speel jij maar</i>	46
Safiyya bint Khalid al-Bahiliyya <i>We waren als twee takken</i>	48
Juhaifa Addibabiyya <i>U gaf hem</i>	50
Umm Khalid Annumairiyya <i>Als de wind komt</i>	52
Ishraqa al-Muharibiyya <i>Ik rende mee</i>	54
Umm Addahak al-Muharibiyya <i>O reiziger</i>	56
<i>De genezing van liefde</i>	58
Anoniem <i>Zonder daad</i>	60
Khansa <i>De zon komt op</i>	64
<i>Tijd</i>	66

ISLAMITISCHE PERIODE (622-661)

Fatima bint Muhammad	
<i>Wie de aarde</i>	70
<i>Wij missen jou</i>	72
<i>De horizonten</i>	74
<i>Jij bezat trots</i>	76
Anoniem	
<i>O rechter</i>	78

OMAJJADISCHE PERIODE (661-750)

Laila bint Sa'd al-Aamiriyya	
<i>Er was geen toestand</i>	82
Maisun bint Bahdal	
<i>Een huis waar mensen</i>	84
Laila al-Akhyaliyya	
<i>Aan hem die iets verlangde</i>	86
<i>Hajjaj</i>	88
Dahna bint Mashal	
<i>Blijf uit mijn buurt</i>	90
Bint al-Hubab	
<i>Word ik gekweld</i>	92
<i>Ik spreek tot Amr</i>	94
Umm al-Ward al-Ajlaniyya	
<i>Vraag je naar hem</i>	96
Anoniem	
<i>Hoe heerlijk is de geur</i>	98
Anoniem	
<i>Wat is er met Abu Hamza</i>	102
Umaima Addumainiyya	
<i>Je brak je belofte</i>	104

ABBASIDISCHE PERIODE (750-1258)

Hajna bint Nusaib	
<i>Leider van de Gelovigen</i>	108
Raabi'a al-Adwiyya	
<i>Ik maakte U de stem</i>	110
<i>Twee liefdes</i>	112
Laila bint Tarif	
<i>Op Nubatha ligt zijn graf</i>	114
Ulayya bint al-Mahdi	
<i>Mijn hart verlangt</i>	116
<i>Zijn naam</i>	118
<i>Onze geschriften</i>	120
<i>Nog altijd</i>	122
<i>Laat het water</i>	124
<i>Liefde bloeit</i>	126
Lubana bint Ali ibn al-Mahdi	
<i>O dapp're held</i>	128
Anoniem	
<i>O heer van het graf</i>	130
Inan	
<i>Had ik de tel</i>	132
Aasiya al-Baghdadiyya	
<i>Zij zeiden</i>	134
Zahra al-Kilabiyya	
<i>Mijn verlangen</i>	136
Aisha bint al-Mu'tasim	
<i>Ik las je brief</i>	138
Fadl Ashsha'ira	
<i>Een ros</i>	140
Zabba bint Umair ibn al-Muwarriq	
<i>Sinds ik 's avonds</i>	142
Juml	
<i>O Juml</i>	144

Umm Ja'far bint Ali	
<i>Wijk van ons</i>	146
Arib al-Ma'muniyya	
<i>Voor jullie</i>	148
Thawab bint Abdullah al-Hanzaliyya	
<i>Jouw pik</i>	150
Salmabint al-Qaratasi	
<i>De ogen</i>	154
Safiyya al-Baghdadiyya	
<i>Ik ben de bekoring</i>	156
Taqiyya Umm Ali	
<i>Er is niets goeds</i>	158
<i>Als ik de weg</i>	160
Shamsa al-Mawsiliyya	
<i>Ze schrijdt</i>	162

ANDALUSISCHE PERIODE (711-1492)

Hafsa bint Hamdun	
<i>Ik heb een geliefde</i>	166
<i>Ibn Jamiel</i>	168
Aisha bint Ahmad al-Qurtubiyya	
<i>Ik ben een leeuwin</i>	170
Mariam bint Abu Ya'qub Ashshilbi	
<i>Wat wordt gehoopt</i>	172
Umm al-Kiram bint al-Mu'tasim ibn Sumadiah	
<i>Ach, kende ik maar</i>	174
<i>O menigte</i>	176
Umm al-Ala bint Yusuf	
<i>Grijsheid</i>	178
<i>Mijn tuin</i>	180
<i>Was het niet</i>	182
<i>Al wat van jullie uitgaat</i>	184
Khadija bint Ahmad ibn Kulthum al-Mu'afri	
<i>Ze brachten ons bijeen</i>	186

Qasmuna bint Isma'il ibn Yusuf ibn Annaghrila	
<i>Ik zie een tuin</i>	188
<i>O Gazelle</i>	190
Ghassaniyya al-Bajjaniyya	
<i>Ik kende hen</i>	192
Wallada bint al-Mustakfi	
<i>Bij God</i>	194
<i>Verwacht mijn bezoek</i>	196
<i>Als jij rechtvaardig ware</i>	198
<i>Waarlijk, Ibn Zayduns tong</i>	200
<i>Waarlijk, Ibn Zaydun</i>	202
<i>Is er voor ons</i>	204
I'timad al-Rumaikiyya	
<i>Mijn verlangen</i>	208
Muhja bint Attayyani al-Qurtubiyya	
<i>Wallada</i>	210
Nazhun al-Gharnatiyya	
<i>Jij, Abu Bakr</i>	212
<i>Wat een nachten</i>	214
Amat al-Aziz	
<i>Jullie blikken</i>	216
Buthaina bint al-Mu'tamid ibn Abbad	
<i>Hoor mijn woorden</i>	218
Hind	
<i>O Heer</i>	222
Umm al-Hana bint Abdulhaqq ibn Atiyya	
<i>De brief</i>	224
Hafsa bint al-Hajj Arrakuniyya	
<i>Vraag het</i>	226
<i>Ik ben jaloers</i>	228
<i>Alle lof</i>	230
<i>Er kwam een bezoeker</i>	232
<i>Was hij geen ster</i>	234
<i>Mijn poëzie</i>	236
<i>De tuinen</i>	238

<i>Bezoek ik jou</i>	240
<i>Vrede</i>	242
<i>Zij bedreigden mij</i>	244
Al-Shilbiyya	
<i>Nu huilen zelfs</i>	246
Aisha al-Iskandraniyya	
<i>Als jouw hart</i>	248
Hamda bint Ziyad	
<i>De traan</i>	250
<i>De kwaadsprekers</i>	252
Umm Sa'd bint Isam al-Himyari	
<i>Ik zal het evenbeeld kussen</i>	254

INLEIDING

Vrouwelijke poëzie

Arabische vrouwenstemmen kijkt met een frisse blik naar de klassieke Arabische poëzie en zet zich op drie punten af tegen de gangbare opvattingen. Allereerst verlegt deze bundel het begin van de poëzietraditie naar 3000 v.Chr. Daarnaast vertelt het de geschiedenis van de Arabische poëzie vanuit het perspectief van vrouwen. En ten slotte laat het korte, rake scènes zien van een door mannen gedomineerde wereld vanuit het perspectief van vrouwen.

In de gebruikelijke geschiedschrijving begint en eindigt de klassieke Arabische poëzie bij de man. Af en toe duikt er een vrouw op, meestal als rouwende stem bij de overledenen of als zangeres die met lied en luit het verlangen van mannen aanwakkert. Dichters blijven randfiguren. In biografische lexicons krijgen ze nauwelijks aandacht, terwijl hun rol in de vorming van de literaire traditie minstens zo belangrijk was als die van hun mannelijke tijdgenoten.

Vrouwelijke dichters zijn er altijd geweest, maar hun *divans* (verzamelde gedichten) werden nooit met dezelfde ernst gelezen als die van mannen. Zelfs prinsessen, vrouwen van adel en heiligen vormden daarop geen uitzondering. Behalve de *divan* van Khansa is geen enkel vrouwenoeuvre als zelfstandig geheel overgeleverd. Wel verschenen er bloemlezingen met gedichten van vrouwen, vooral in de Abbasidische periode en daarna, maar daarvan zijn er slechts twee of drie verschenen, ook nog in ingekorte en aangepaste vorm. Redacteurs uit recentere perioden namen, anders dan de ruimdenkende samenstellers uit de klassieke tijd – onder wie vooraanstaande theologen als Suyuti

(1445-1505) – de rol van morele waakhond op zich. Daarmee gingen zij voorbij aan de eigenheid van de teksten en deden zij afbreuk aan de integriteit ervan.

Het sluieren en afzonderen van vrouwen

De Arabische samenleving ging ontspannen om met seksualiteit. In de Jahiliyya (de pre-islamitische periode) hadden vrouwen de vrijheid om te trouwen of een relatie aan te gaan met de man van hun keuze. Polygamie kwam voor, maar vrouwen mochten zelf beslissen of zij onderdeel wilden uitmaken van de harem. En waren zij ontevreden over de manier waarop hun man hen behandelde, dan konden ze hem zonder verdere voorwaarden verlaten.

Ook kon een vrouw meerdere geliefden hebben. Werd ze zwanger, dan bepaalde ze zelf wie ze als vader aanwees. De betreffende man moest deze verantwoordelijkheid aanvaarden, ook als hij niet de biologische vader was. Wanneer een prostituee een kind kreeg, lag de erkenning van het vaderschap juist bij de man, aangezien hij voor haar diensten had betaald. Op vergelijkbare wijze werd het kind van een bijvrouw pas als wettig beschouwd wanneer de meester het vaderschap erkende.

Na de komst van de islam waren deze voorrechten alleen nog maar voorbehouden aan mannen. Het proces van het inperken van de rechten van vrouwen werd ingezet door de profeet Mohammed, die zich steevast op de openbaringen van Allah beriep om zijn macht over vrouwen te rechtvaardigen. Dit ontging zijn vrouw Aisha niet, die hem daar speels mee plaagde: 'Jouw Heer staat altijd paraat om jouw grillen goed te keuren.' Maar omdat vrouwen nog steeds doordrongen waren van de vrije geest van de Jahiliyya, kon de Profeet de vrije wil van vrouwen niet volledig beteugelen.

In de Omajjadische en Abbasidische samenlevingen gingen mannen en vrouwen vrij met elkaar om in moskeeën, tavernes, op markten, op straat en in hun eigen huizen. Geliefden ont-

moetten elkaar openlijk op hun favoriete ontmoetingsplaatsen, en dames uit de hogere kringen nodigden zowel mannen als vrouwen uit in hun salons. De achterkleindochter van de Profeet, Sukayna bint al-Husayn († 735), en Aisha bint Ṭalha († 719) wedijverden met elkaar om in hun salons de meest vooraanstaande dichters, componisten, zangers, geleerden en levensgenieters van hun tijd aan te trekken. Sukayna en Aisha trotseerden zelfs hun jalouse echtgenoten door te weigeren hun sluier te dragen: Allah had hen niet voor niets zo mooi gemaakt. Ze werden verlaten door hun echtgenoten en trouwden opnieuw met een man die hun het dragen van de sluier niet oplegde.

Mannen waren in de Omajjadische en Abbasidische periode niet preuts of bekrompen over de seksuele behoeften van vrouwen. Toen Ulayya bint al-Mahdi openlijk sprak over haar liefde voor enkele van haar lijfeigenen en daarover werd geroddeld, kreeg ze slechts een berisping van haar broer, kalief Harun Rashid (766-809), omdat ze niet discreet was geweest. Hij verbood haar ook enige tijd om in haar gedichten de namen van haar objecten van liefde te noemen.

Verder zette Ulayya's vader, kalief al-Mahdi (744-785), zijn vrouw Khaizuran in om voor hem de echtgenotes van zijn functionarissen en begunstigden te regelen, met als doel zijn volgelingen van hun eer te beroven en hun wil te breken.

Tegen het einde van de Abbasidische periode waren vrouwen hun vrijheid al grotendeels kwijt. Na de plundering van Damascus door Timoer Lenk in 1400, waarbij de vrouwen van Damascus door zijn troepen in het bijzijn van hun mannelijke familieleden verkracht werden, werd de noodzaak om vrouwen te beschermen door mannen dringend gevoeld. Als gevolg daarvan verloren vrouwen hun vrijheid helemaal en werd hun wereld uiteindelijk door hun mannen gesluierd en afgezonderd van de buitenwereld. Het beviel de Arabische heersers dat zo de helft van de Arabische samenleving was afgescheiden van de rest. Het maakte het voor hen gemakkelijker om de andere helft (de mannen) als een kudde aan te sturen.

In al-Andalus was het een ander verhaal. Omdat al-Andalus door de Middellandse Zee gescheiden was van Mekka, Medina, Jeruzalem en Bagdad, werden pogingen van hieruit om Andalusische vrouwen het zwijgen op te leggen met religieus-politieke bekrompenheid als het ware verdrongen in de Middellandse Zee. Hierdoor konden Andalusische vrouwen sociaal-religieuze taboes negeren en behielden zij hun onafhankelijkheid door hun leven te leiden zoals zij dat zelf wilden en openlijk te schrijven over hun eigen wereld. In veel opzichten behielden de Andalusische vrouwen de vrije geest van de vrouwen uit de Jahiliyya.

De geschiedenis van vrouwelijke poëzie

Ondanks tweehonderd jaar arabistiek is de bestudering van de geschiedenis van de Arabische poëzie beperkt. Er bestaan geen definitieve uitgaven van het werk van vroege Arabische dichters.

In het geval van poëzie gemaakt door vrouwen is het door het geringe aantal overgeleverde gedichten vrijwel onmogelijk om een volledig beeld te schetsen van de geschiedenis. Daar staat tegenover dat deze bundel voor het eerst een overzicht biedt van de geschiedenis van vrouwelijke poëzie. Het bevat gedichten bevat uit de eerste vijf perioden: de Jahiliyya, de Islamitische periode, de Omajjadische periode, de Abbasidische periode en de Andalusische periode.

De Jahiliyya (4000 v.Chr-622 n.Chr.)

Volgens de Arabische overlevering gaan de oorsprong van de Arabieren en hun taal terug tot de tijd na de zondvloed waarbij de Ark van Noach betrokken was. Het verhaal vertelt dat, toen Noach en zijn tachtig medereizigers uit de Ark kwamen en de stad Thamanin bouwden, zij allemaal één taal spraken. Op een nacht werden ze in een droom bezocht door Djibriel (de aarts-

engel Gabriël), die ieder van hen een andere taal leerde spreken. Alleen Noach kon met hen allemaal communiceren. Een van de metgezellen was een man genaamd Jurhum, die leerde spreken in Arabiyya (de Arabische taal). Jurhum werd de voorvader van het eerste Arabische volk, bekend als de eerste of vroege Jurhumieten, die later spoorloos verdwenen.

Een andere overlevering voert de oorsprong van de Arabieren terug op de Toren van Babel. Toen de bevolking van Thamanin te groot werd voor de stad, trokken de mensen naar een ander gebied en bouwden daar de stad Babel (Babylon), binnen een gebied van zestig vierkante kilometer. Na verloop van tijd groeide de bevolking van Babel tot honderdduizend mensen die één taal spraken en werden gedomineerd door tweeënzeventig families. Deze tweeënzeventig families besloten een toren te bouwen van 2500 meter hoog en 1500 meter breed, om zich te beschermen tegen ziekten en overstromingen. Allah was er niet blij mee dat de tweeënzeventig families een project waren begonnen dat Hij niet had goedgekeurd. Daarom droeg Hij Djibriël op om de noordenwind, de zuidenwind, de oostenwind en de westenwind bijeen te roepen om de toren te vernietigen, de tweeënzeventig families ieder een andere kant op te blazen en elke familie een andere taal te leren spreken. Een van de talen die Djibriël een familie leerde was Arabisch. De Arabisch sprekende familie vestigde zich in Jemen en enkele van hun nakomelingen behoren tot het volk van Aad (ongeveer 4000 v.Chr.)

Er is een verzameling gedichten uit de periode van de Aad bewaard gebleven, waarvan het gedicht van Mahd al-Aadiyya een prachtig voorbeeld is. Het gedicht, dat het vroegste voorbeeld is van een *muzdawaj* (heroïsch vers), waarschuwt het volk van de Aad met levendige en dramatische beelden voor hun naderende ondergang, omdat zij er de voorkeur aan gaven hun eigen goden te vereren in plaats van Allah:

*Ik zie het vuur tussen de wolken,
vlammen spatten woedend uit elkaar.*

*Mannen te paard jagen het aan en roepen.
Hun stemmen dreunen als donder,
hun hinniken splijt de hemel.*

Andere volken uit de Jahiliyya die leefden rond dezelfde tijd als de Aad zijn de Tasam en de Jadis. Zij leefden vóór hun ondergang in de derde eeuw n.Chr. in Bahrein. Hun leider was de Tasam-koning Imliq. Imliq was een beruchte koning, wiens uitspattingen onder meer inhielden dat hij de bruiden van de Jadis op hun huwelijksnacht verkrachtte. Toen Afira, de dochter van de Jadis-koning, op haar huwelijksnacht door Imliq werd verkracht, was ze verontwaardigd over het feit dat haar volk deze vernedering aanvaardde. Ze sprak hen in twee gedichten fel toe. Dit wekte de woede van het volk en leidde uiteindelijk tot de uitroeiing van zowel de Tasam-koning en zijn volk als van de Jadis.

Afira's eerste gedicht is een muzdawaj waarin zij de Jadis fel aanklaagt:

*Niemand zo laag als mijn volk, de Jadis.
Doen ze dit echt met ons,
hun bruiden
en wat ooit eer was?*

In het tweede gedicht spoort ze hen aan:

*Sterf dan als edelen of dood jullie vijand,
En trek op naar het oorlogsvuur met dikke
houtblokken.*

*Anders, laat dit land met rust,
verdwijen naar een leeg land en sterf van zwakte.*

*Weggaan is beter dan blijven met pijn
en sterven is beter dan leven met schaamte.*

Laila bint Lukaiz († 483) is een van de belangrijkste dichters van de vijfde eeuw. Ze was verliefd op haar neef Barraq ibn Rawhan († 470), maar werd uitgehuwelijkt aan een Jemenitische prins. Toen Laila onderweg was naar Jemen om met deze prins te trouwen, werd ze ontvoerd door een Perzische prins, die haar in zijn kasteel opsloot omdat zij zijn avances had afgewezen.

Laila deed een beroep op Barraq en op haar broers om haar te redden en verzekerde hun:

*De vreemdeling liegt dat hij dicht bij mij kwam,
ik heb nog wat gevoel van schaamte.*

Het gedicht wakkerde de moed en het moreel van haar volk aan en leidde tot haar succesvolle redding. De Basus-oorlog, die rond 494 begon tussen Banu Bakr en Banu Taghlib en veertig jaar duurde, bracht enkele van de meest oorlogszuchtige gedichten uit de Jahiliyya voort. Een van de beste dichters uit deze tijd was Jalila bint Murra († 540), die haar ontzetting beschrijft als slachtoffer dat verstrikt raakte in een oorlog die door een moord werd ontketend:

*Mijn zusters, vandaag draagt niemand dit met mij.
Vandaag kiest het lot mij.
Vlammen boven me, vlammen onder me.
Nergens koelte, nergens rust.
Jij huilt voor een dag,
ik huil voor altijd.*

Khansa († 646) wordt algemeen beschouwd als de grootste Arabische dichteres. De meeste van haar gedichten zijn elegeïen voor haar overleden broers en zonen die in de Jahiliyya en in de vroege islamitische oorlogen zijn omgekomen. Haar gedicht over de dood van haar broer Sakhr is bijzonder gedenkwaardig:

*De zon komt op
en Sakhr keert terug.
De zon gaat onder
en ik gedenk hem weer.*

Islamitische periode (622-661)

De Jahiliyya eindigde in 622 toen de profeet Mohammed (571-632) Mekka verliet en naar Medina ging. Hier vestigde hij zijn islamitische regering en startte zijn offensief tegen de vijanden van de islam. In 631 nam hij Mekka in en maakte het tot de hoofdstad van de nieuwe islamitische staat. De Profeet werd achtereenvolgens opgevolgd door de kaliefen Abu Bakr (573-634), Omar ibn al-Chattab (584-644) en Oethman (577-656). Anders dan zijn voorgangers slaagde Ali (600-661), de vierde kalief en neef en schoonzoon van de profeet, er niet in de unanieme *bay'ah* (eed van trouw) van de gelovigen te verkrijgen die nodig was om het kalifaat te bekleden.

De meeste gedichten van vrouwen uit deze periode zijn conventionele elegieën. Het anonieme gedicht over een vrouw die bij kalief Omar ibn al-Chattab klaagt over haar echtgenoot, die zijn huwelijkse plichten verwaarloosde omdat hij het grootste deel van zijn tijd in de moskee doorbracht, vormt een uitzondering:

*O rechter die redelijk oordeelt,
De moskee van mijn geliefde heeft hem afgeleid van
mijn bed.*

Omajjadische periode (661-750)

De dood van de islamitische kalief Oethman in 656 leidde tot een zes jaar durende burgeroorlog. Tijdens deze oorlog slaagde Mu'awiya ibn Abu Sufyan (603-680), de gouverneur van Syrië en rivaal van Ali, erin de unanieme *bay'ah* te verkrijgen en in 661 het Omajjadische kalifaat te stichten, met zichzelf als eerste kalief.

De Omajjaden regeerden vanuit Damascus en breidden de grenzen van het Arabische rijk uit tot aan de grenzen van China in het oosten en tot al-Andalus (het Iberisch schiereiland) in het westen. Mekka en Medina werden levendige steden en verzamelplaatsen voor levensgenieters.

Laila bint Sa'd († 688) was de geliefde van de dichter Qais ibn al-Mulawah († 688), beter bekend als Majnun Laila. Majnun bezong zijn liefde voor Laila in enkele van de meest hartstochtelijke gedichten uit de Arabische literatuur, maar Laila moest de brandende pijn van de liefde in stilte verdragen. Laila's zelfbeheersing, in tegenstelling tot Majnuns zelfbeklag, wijst op de intellectuele en morele kracht van de vrouwen uit de Omajjadische tijd:

*Er was geen toestand waarin Majnun verkeerde,
of ik bevond mij erin zoals hij.*

Een van de meest opvallende dichters uit de Omajjadische periode is Maisun bint Bahdal († 700), de vrouw van kalief Mu'awiya. Maisun kwam van het platteland en had een hekel aan het stadsleven. Haar beschrijving van het contrast tussen stad en platteland is bijzonder levendig, voorzien van een menselijke toon die voortkomt uit eenzaamheid. De voorstelling van haar echtgenoot als een 'opgeblazen vreemde massa' en haar voorkeur voor haar 'fijngebouwde neef' benadrukken de onafhankelijke geest van de vrouwen uit deze periode.

Laila al-Akhyaliyya († 709) wordt beschouwd als de Khansa van de Omajjadische periode, hoewel haar gedichten conventioneel zijn. Zij was verbonden aan het hof van Hajjaj ibn Yusuf (660-714), de gouverneur van Irak en de oostelijke provincies, en was de onbeantwoorde liefde van de dichter Tawba ibn Humayyar:

*Er is iemand die ik nooit mag verraden
en jij, vrij van hart
toch gebonden aan een ander.*

Abbasidische periode (750-1258)

De Omajjadische periode eindigde in 750 met de overname door de Abbasiden. Hun gezag strekte zich uit over het hele Omajjadische gebied, met uitzondering van al-Andalus. Dat bleef onder Omajjadisch bestuur.

Tijdens de Abbasidische heerschappij, met Bagdad als hoofdstad, bereikten de Arabieren het hoogtepunt van hun politieke, economische en culturele invloed. Economische welvaart, de sociaal liberale houding van de kaliefen en het ter discussie stellen van sociaal-religieuze taboes, droegen bij aan een samenleving die erop gericht was ten volle te genieten van de aardse gaven van Allah.

In de tijd van kalief al-Mutawakkil (821-861), die er prat op ging gemeenschap te hebben gehad met al zijn drieduizend bijvrouwen, begonnen deze bijvrouwen invloed te krijgen op de uitoefening van de macht. Omdat de kaliefen zelf vaak zonen van bijvrouwen waren, gingen hun moeders zich bemoeien met het politieke welzijn van hun zoons. Dit leidde dus tot de opkomst van de macht van de bijvrouwen, wat aanbleef tot de val van het Abbasidische hof in 1258.

Het is opmerkelijk dat van de zevenendertig Abbasidische kaliefen er vijfendertig nakomelingen van een bijvrouw waren.

De periode van kalief al-Mahdi tot kalief Harun Rashid wordt algemeen beschouwd als de ‘Gouden Eeuw’ van de Arabische beschaving, maar het gedicht van Hajna bint Nusaib laat een heel andere geluid horen. Het gedicht prikt door de glans heen en toont de werkelijkheid van de achtergestelde meerderheid van de Abbasiden:

*Het leed van onze voorouders brandt nog in onze ziel,
Geen vorst bekommert zich om zijn onderdanen.*

Een belangrijke figuur in de geschiedenis van het soefisme is Rabiya al-Adawiyya (714-801), wier opvatting van goddelijke liefde ...

*Twee liefdes draag ik voor U in mij,
de liefde van het verlangen,
en de liefde omdat U die waard bent.*

... de weg wees die latere soefi's zouden volgen.

De liefde die zij voelde voor Allah liet geen plek voor liefde voor enig mens, zelfs niet voor de profeet Mohammed. Ondanks Rabia's bekendheid is haar diwan niet bewaard gebleven.

Ulayya bint al-Mahdi (777-825) was de favoriete zus van ka-lief Harun Rashid vanwege haar zang, haar luitspel en haar geestigheid. Toen Harun haar verbood in haar gedichten de na-men van haar geliefden onder haar lijfeigenen te noemen, be-kende zij aan Allah:

*Mijn hart verlangt naar iemand,
O Heer, is dat een schande?*

Het zorgeloze van de Abbasidische periode is goed terug te zien in een luchtig gedicht van Jumla (negende eeuw), waarin zij haar afta-kelende meester, de dichter Idris ibn Abu Hafsa, op de hak neemt:

*O Jumla, had je je werkelijk aan God overgegeven,
dan was je niet beproefd met een sjeik zoals Idris,
dan was je niet beproefd met een man die niets in zich
beweegt,
dan was je niet beproefd met een man die voor jou
in de tijd niets nalaat dan het slechtste van zichzelf.*

Een getrouwd leven was niet de droom van alle Abbasidische vrouwen. Dat blijkt wel uit het gedicht van Zabba bint Umair ibn al-Muwarriq (negende eeuw):

*Sinds ik 's avonds en 's ochtends vrij ben
en mannen geen macht over mij hebben,*

*zou ik mij dan aan een man geven
als zijn lijfeigene?*

Andalusische periode (711-1492)

In 711 leidde Tariq ibn Ziyad (670-720) het Arabische leger vanuit Marokko naar het zuidelijke deel van het Iberisch Schiereiland. Daar wachtte hij op zijn bevelhebber Musa ibn Nusair (640-715), waarna zij samen in korte tijd de verovering van Iberië voltooiden.

De Arabieren noemden het Iberisch Schiereiland al-Andalus en de bewoners Andalusiërs, ongeacht of zij afkomstig waren uit wat later Spanje of Portugal wordt genoemd. Echter, sinds het begin van de arabistiek in de negentiende eeuw beschouwen men de Andalusische beschaving vooral als Spaans en is het Portugese aandeel over het hoofd gezien. Het wordt tijd dat het Andalusische landschap, dat zich over zowel Spanje als Portugal uitstrekt, volledig wordt gezien en dat de rol van Portugal bij de vorming van het Andalusische erfgoed wordt erkend.

De Arabieren maakten van al-Andalus een ‘paradijs op aarde’ en vertaalden de paradijselijke wereld van de Koran naar hun eigen wereld. De inwoners van Cordoba, Sevilla, Silves en Lissabon zagen zichzelf eerder als bewoners van het paradijs dan als aardbewoners, en genoten volop van de onbegrensde paradijselijke mogelijkheden.

De eerste Andalusische dichters begonnen in de negende eeuw hun stem te laten horen. In de tiende eeuw spraken de gedichten over de zorgeloze Andalusische wereld. Een wereld die niet werd gehinderd door de taboes die uiteindelijk hun zusters in het oostelijke deel van het rijk zouden verstikken.

Hafsa bint Hamdun (tiende eeuw) is een van de eerste duidelijke vrouwelijke stemmen die laat weten dat Andalusische vrouwen vrijuit willen spreken en die de arrogantie van fysieke macht uitdaagt. Toen haar geliefde opschepte dat zij ‘geen betere man had kunnen krijgen’, kaatste zij terug: ‘Ken jij een betere vrouw?’

In de elfde eeuw leefden verschillende dichters, de beroemdste was Wallada († 1091). Ze was de dochter van de Omajjadische kalief al-Mustakfi (976-1025) en de geliefde van dichter en vizier Ibn Zaidun (1004-1071). De relatie tussen Wallada en Ibn Zaidun verliep niet altijd soepel, vooral wanneer zij het gevoel had dat hij haar ontrouw was:

*Als jij rechtvaardig ware in onze liefde,
zou je mijn slavin noch begeren, noch verkiezen.*

Soms was zij meedogenloos in haar aanvallen op Ibn Zaidun en noemde zij hem een door seks geobsedeerde homoseksueel:

*Ziet hij een dikke pik op een palmboom,
verandert hij in een zwerm van vogels.*

Al-Shilbiyya (twaalfde eeuw) woonde in Silves in het zuiden van Portugal en was een vastberaden vrouw die opkwam voor haar onderdrukte volk. Ze herinnerde kalief Yaqub al-Mansur (1160-1199) krachtig aan zijn verantwoordelijkheid tegenover de bevolking van Silves:

*Zeg de emir wanneer je voor zijn poort staat:
'Herder, de kudde gaat ten onder.*

*Je liet haar los, onbeschermd, zonder weide,
als prooi voor meedogenloze roofdieren.'*

De adellijke Hafsa bint al-Hajj Arrakuniyya († 1190) uit Granada was verliefd op dichter en vizier Abu Ja'far ibn Sa'id († 1163). Hafsa's liefde voor Abu Ja'far was geen geheim, want hij vormde het middelpunt van haar leven:

*Zelfs dat is mij niet genoeg:
jou in mijn ogen verbergen
tot het einde der tijden.*

Deze historische schets geeft een indruk van de kracht en reikwijdte van vrouwelijke poëzie en laat zien dat de geestigheid van vrouwen veel subtieler is dan de voorspelbare humor van mannen. Vrouwen zijn niet de ijdele en manipulatieve wezens zoals mannen hen door de eeuwen heen hebben afgeschilderd, maar de gelijken van mannen, zo niet hun meerderen.

*Wanneer vrouwen je zeggen hen niet aan te raken,
bedoelen ze: ga je gang.*

*Ze beloven je de hel en houden zich aan hun woord,
maar wanneer ze je de hemel beloven,
houden ze je voor de gek.*

*Vrouwen zijn als bomen:
sommige dragen eetbare vruchten,
andere zijn zuur.*

Ubaidallah ibn Qais Arruqayyat (633-694)

Over de vertaling

Arabische vrouwenstemmen is een verzameling gedichten in het Arabisch en het Nederlands. De Nederlandse en Arabische gedichten verwoorden dezelfde gedachten, drukken dezelfde emoties uit en weerspiegelen dezelfde kleuren, maar stromen elk op hun eigen manier om de verschillende omstandigheden te weerspiegelen waarin zij zijn geschreven. De Arabische gedichten volgen hun eigen vaste vorm, waar de Nederlandse gedichten in een andere vorm van alinearegels verlopen.

De Arabische gedichten dragen de onbuigzame geest van de tijdreiziger in zich, een reiziger die even halt houdt op een plek, op een moment, en daar Engelse gedichten achterlaat als stille getuigen van zijn passage, voordat hij zijn reis weer voortzet.

Laten we luisteren naar de vrouwen die hun verhalen vrijuit vertellen, diep menselijk, geestig en slim, zonder schuil te hoeven gaan achter een door mensen gemaakte sluier.